

О. В. Шляга,
кандидат економічних наук,
Запорізька державна інженерна академія

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Вступ. Інноваційна система України переживає не найкращі часи свого становлення та розвитку, що пов'язано, перш за все, з політичними подіями та постійними процесами перерозподілу сфер впливу. Внаслідок цього, досить проблематичним вбачається створення цієї системи як системи організаційно-економічного та інформаційного забезпечення розвитку інноваційних процесів на рівні держави, а також надання змоги системі розвиватися, поширюватися й ефективно працювати в умовах нестабільності ринку України.

Аналізу тенденцій інноваційного розвитку України приділяється достатньо уваги і вітчизняними, і зарубіжними вченими-науковцями, практиками, аналітиками та фахівцями з цього питання. Водночас існує необхідність комплексно розглянути основні тенденції розвитку інноваційних процесів в Україні в поєднанні з оцінкою їх впливу на діяльність суб'єктів господарювання та функціонування економіки в сучасних умовах як єдиного взаємопов'язаного процесу, що має регулюватись і вдосконалюватись системно.

Актуальність проблеми ефективного розвитку інноваційних процесів шляхом оптимізації їх впливу на функціонування економіки в умовах нестабільності та недостатній ступінь її розробки вітчизняною наукою зумовили вибір пропонованого дослідження.

Постановка завдання. Метою цієї статті є дослідження та оцінка тенденцій розвитку інноваційних процесів в Україні та аналіз їх впливу на функціонування економіки у складних економічних умовах.

Результати. Оцінка тенденцій розвитку інноваційних процесів в Україні дозволила відокремити виявлені позитивні та негативні напрямки функціонування інноваційної сфери (рис. 1).

Якщо проаналізувати перелік позитивних тенденцій, то вони з'явилися не завдяки виваженій державній політиці з підтримки й розвитку інноваційних процесів, а завдяки саморегулюючим ринковим механізмам. На жаль, держава в цьому процесі не має провідних позицій.

Саме відсутність тісної ефективної кооперації державних органів з наукою, бізнес-освітою та ринковими структурами не лише не дозволяє розв'язувати існуючі проблеми, а й сприяє породженню нових про-

блем, що ще більше ускладнює ситуацію з забезпеченням розвитку інноваційних процесів в Україні.

З огляду на існування поряд з позитивними тенденціями розвитку інноваційних процесів низки проблем, які можна розглядами по-різному, і як позитив, і як негатив, нагальним виявляється пошук шляхів для розв'язання та вирішення цих проблем.

Шляхами розв'язання та вирішення зазначених проблем може стати:

— удосконалення нормативно-правової бази для забезпечення розвитку інноваційної системи України;

— необхідність системного й послідовного впровадження функціональних принципів державного управління інноваційною діяльністю;

— органічне включення всіх окремих елементів інноваційного розвитку в єдину активно й цілеспрямовано функціонуючу національну інноваційну систему, що можливо лише за умови дії потужних системотворюючих чинників.

Такими чинниками могли б стати загальнодержавні пріоритети інноваційної політики за умови їх усвідомлення на всіх рівнях як основного засобу реалізації загальнонаціональної ідеї, досягнення єдиної і спільної для всіх мети:

— створення високоефективної системи телекомунікацій, запровадження новітніх методів передачі та обробки інформації в усіх сферах людської діяльності, забезпечення якнайшвидшої інтеграції України в світовий інформаційний простір;

— формування загальнодержавної системи автоматизованого пошуку, збору, накопичення, аналітичної обробки, систематизації, консолідації, зберігання, розповсюдження й надання інформації в сфері науково-технологічного та інноваційного розвитку, єдиної системи обліку електронних інформаційних ресурсів держави;

— забезпечення через систему інформаційних ресурсів широкомасштабного використання існуючого науково-технічного доробку (зокрема, баз даних НДДКР) щодо його інноваційного впровадження та підвищення рівня науково-технічного потенціалу у сфері інноваційної діяльності;

— перегляд підходів до програмно-цільового пла-

Рис. 1. Оцінка тенденцій розвитку інноваційних процесів в Україні

нування та фінансування інноваційного процесу, важливою особливістю якого на цей час є проблемна орієнтованість більшості програм на комерціалізацію технологій;

— прискорене використання або впровадження нововведень;

— трансфер технологій зі сфери ВПК у цивільні галузі виробництва (зокрема до приватного сектора господарювання);

— сприяння організаційно-фінансової інфраструктури інноваційній діяльності із забезпечення злагодженої дії ланцюжка: «наука — технологія — виробництво — ринок». До організаційно-фінансового аспекту також слід віднести «бюджет інноваційного розвитку». Такий бюджет (або ресурс) має надаватися підприємствам для проведення інноваційного оновлення виробництва через встановлення нормативів прискореної амортизації, пільгового оподаткування, надання «податкових канікул», інвестиційного кредиту, встановлення спеціального правового режиму пільгового оподаткування інноваційної продукції, виготовленої за інноваційними проектами, які мають державну підтримку та зареєстровані в установленому порядку. Досягти цього без використання індустрії венчурного бізнесу, тобто без створення приватних інвестиційних компаній, діяльність яких підтримується державними й суспільними фондами, є вкрай ускладненим;

— визначення національних пріоритетів науково-технічного спрямування (напрямків робіт), «критичних» технологій та їх забезпечення й супровід відповідною інвестиційною, податковою та амортизаційною політиками;

— створення механізмів державного стимулювання інноваційної активності підприємств, а також здійснення інноваційного тиску на суб'єкти господарювання через уведення санкцій на випуск застарілої продукції та використання неефективних ресурсо- й енергоємних та екологічно небезпечних технологій;

— визначення територій інноваційного розвитку як територій у межах одного чи кількох муніципальних утворень, основу економічного розвитку яких складає створення та реалізація конкурентноспроможної наукомісткої продукції, а також надання послуг щодо їх створення;

— орієнтованість політики органів влади різних рівнів на активну взаємодію і співробітництво і між собою, і з підприємницькими та науковими і бізнес-освітніми секторами економіки територій;

— цілеспрямована підготовка кадрів високої кваліфікації для високотехнологічних галузей, а також менеджерів інноваційної діяльності;

— упорядкування роботи технопарків, створення сучасних наукових лабораторій при корпораціях,

новітньої інфраструктури й інформаційних банків технологій, спеціальних інноваційних фондів з залученням інституціональних інвесторів, комерційних банків;

— модернізація вільних економічних зон;

— створення мережі малих інноваційних впроваджувальних підприємств;

— удосконалення системи управління інноваційними проектами й програмами;

— підвищення інноваційної культури суспільства;

— створення системи організаційно-економічного та інформаційного забезпечення розвитку інноваційних процесів.

З огляду на те, що головними завданнями стратегії інноваційної політики України є забезпечення збалансованої взаємодії наукового, технічного, виробничого та підприємницького потенціалів, розробка та впровадження механізму активізації інноваційної діяльності суб'єктів підприємництва, поширення інновацій в усіх сферах національної економіки, національна стратегія, орієнтована на формування інноваційної моделі розвитку, повинна поєднувати:

— безпосередні заходи національного та регіонального рівнів, здійснювані за прямого бюджетного фінансування, які сприятимуть поліпшенню якісних характеристик вітчизняного науково-технологічного потенціалу, інтенсифікації опанування науковими знаннями та новими технологіями, усебічному розвитку людського капіталу;

— здійснення суб'єктами національної економіки інноваційної діяльності та інвестицій інноваційного спрямування в конкурентному середовищі, збільшення пропозиції інноваційних продуктів, технологій та знань.

Наголошуючи на збалансованій взаємодії всіх суб'єктів господарювання, варто було б акцентувати ще й на консолідації для забезпечення цієї взаємодії зусиль виконавчих державних інституцій з метою становлення системи нормативно-правового, організаційного, інформаційно-аналітичного та фінансового забезпечення інноваційних процесів в Україні. При цьому забезпечення виконання цієї місії було б доцільним закріпити за такою структурою Кабінету Міністрів, як Державне агентство України з інвестицій та інновацій, зважаючи на його основні завдання згідно з Положенням про Держінвестицій, а саме:

1) формування державної політики у сфері інвестицій та інноваційної діяльності;

2) забезпечення реалізації державної політики у сфері інвестицій та інноваційної діяльності;

3) створення національної інноваційної системи для забезпечення проведення ефективної державної інноваційної політики;

4) координація роботи центральних органів виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності.

Основними консолідованими завданнями, які сприятимуть інноваційному розвитку на рівні держави, є:

— формування інноваційно-орієнтованої структури національної економіки;

— покращення організаційно-фінансової інфраструктури інноваційної діяльності;

— цілеспрямована підготовка кадрів високої кваліфікації для високотехнологічних галузей, а також менеджерів інноваційної діяльності;

— створення ринку інноваційної продукції, на якому буде забезпечений належний рівень захисту інтелектуальної власності;

— широке застосування в усіх галузях економіки і сферах суспільного життя інформаційно-комунікаційних технологій;

— удосконалення системи державної підтримки інноваційної діяльності та її регулювання;

— підвищення інноваційної культури суспільства.

Якщо одним із завдань, виконання якого повинно бути забезпечено Держінвестиціями, є координація роботи центральних органів виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності та, враховуючи окреслену нами для Держінвестицій місію, доцільно говорити про координацію цією структурою розробки стратегії інноваційного розвитку України та відповідно її впливу на функціонування економіки нашої держави в сучасних умовах.

Посилення впливу інноваційних тенденцій на сучасний стан та розвиток економічних процесів можливе за рахунок:

— збереження та розвитку науково-технічного потенціалу України;

— визначення національних пріоритетів науково-технічного спрямування (напрямоків робіт), «критичних» технологій, що повинно супроводжуватися відповідною інвестиційною, податковою та амортизаційною політиками;

— невідкладного проведення відповідних інноваційних перетворень, у першу чергу за визначеними пріоритетними напрямами розвитку;

— здійснення цілеспрямованих структурно-функціональних змін в економіці;

— зміни структури експорту промислової продукції з перевагою в ній продукції з високим рівнем доданої вартості;

— збільшення частки венчурних інвестицій у високотехнологічне виробництво до 70% від загального обсягу вкладень капіталу в інноваційну сферу виробництва;

— сприяння рухові акціонерного капіталу в інноваційну сферу і в національному, і в міжнародному масштабі;

— державної підтримки венчурного підприємництва

(орієнтація на венчурне фінансування, яке в найбільшій мірою сприяє скороченню робочих місць у великих промислових компаніях, диверсифікованості останніх і рівнобічне утворення дрібних і середніх самостійних компаній, які виходять на ринок нових технологій для виробництва конкурентноздатної продукції. Тим самим прискорюється й самоорганізується процес реструктуризації економіки, унаслідок якого утворюється значна кількість робочих місць, на яких виробляються товари й послуги із значною доданою вартістю);

— запровадження дієвих механізмів стимулювання інвестицій у науку та інноваційну діяльність з боку промислових підприємств усіх форм власності та банків;

— залучення значного за обсягом приватного капіталу в науково-технічну сферу;

— збільшення в обігу на фондовому ринку частки цінних паперів, що випущені малими високотехнологічними компаніями;

— формування ефективної системи залучення в цивільний оборот інтелектуальної власності та інших результатів інтелектуальної діяльності;

— здійснення модернізації вітчизняної промисловості зі створенням нових виробництв, що базуються на високих технологіях;

— включення України в глобальний науково-технологічний розвиток, що сприятиме масштабному залученню фінансових і кадрових ресурсів у технологічний розвиток економіки, збільшенню обороту зовнішньої торгівлі високотехнологічною продукцією та технологіями;

— набуття принципової ваги для прориву українських товарів і технологій на світовий ринок патентування винаходів і знаків для товарів та послуг вітчизняних розробників у розвинених країнах світу;

— патентування за кордоном і збереження прав на інтелектуальну власність за українськими винахідниками й виробниками;

— пільгового оподаткування коштів виробничих підприємств, спрямованих на освоєння високих технологій, а також витрат на наукові дослідження й розробки;

— пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності, особливо на початкових стадіях освоєння ними нових технологій і організації випуску нової продукції;

— запровадження пільгового режиму амортизаційних відрахувань та інвестиційного кредиту — зменшення податку на прибуток на певну частину загальної вартості інвестицій в устаткування (особливо на стадії модернізації підприємства).

Забезпечення умов для формування та розвитку інноваційних процесів на рівні макроекономіки дозволить розглядати ці процеси з погляду їх впливу на

загальну економічну рівновагу та перетворення сукупних доходів на сукупний попит.

Рівновагу на макроекономічному рівні можна подати як відповідність окремих частин ВВП, доходів і витрат, що формуються на різних стадіях економічного кругообігу. Головна проблема загальної економічної рівноваги — перетворення сукупних доходів на сукупні витрати розв'язується шляхом перетворення заощаджень на інвестиції.

Висновки. Механізм прийняття економічних рішень щодо розробки стратегії інноваційного розвитку має спрямовуватися на забезпечення швидкої модернізації економіки через широке використання новітніх вітчизняних науково-технічних досягнень. З цією метою необхідно забезпечити пріоритетний розвиток галузей, де можна реалізувати факторні переваги й використовувати інноваційну складову наявного виробничого потенціалу. До них слід віднести галузі, які швидко реагують на зростання споживчого попиту (виробництво товарів народного споживання), мають швидкий оборот капіталу (харчова й легка промисловість, внутрішня торгівля й громадське харчування, фінанси й кредит), досягли високого експортного потенціалу (металургійна й паливна промисловість) і посідають вагомое місце в системі господарських зв'язків (сільське господарство, транспорт і зв'язок). Зазначені галузі спроможні в короткі терміни накопичити інвестиційні ресурси й збільшити надходження до бюджету, а отже, сприяти інвестуванню базових галузей науково-технічного прогресу (машинобудування, електроенергетика, хімічна промисловість тощо), визначених законодавством України як інноваційно пріоритетні.

Перехід економіки України на інноваційну модель розвитку потребує вдосконалення системи державного регулювання інвестиційно-інноваційних процесів за напрямками планування, виробництва товарів та послуг, пільгового стимулювання, законодавчого забезпечення, міжнародного співробітництва, управління наукою і освітою, кадрового забезпечення, фінансування й моніторингу. З цією метою необхідне проведення заходів щодо запровадження державного замовлення з цільовим бюджетним фінансуванням на впровадження пріоритетних інновацій; переходу від залишкового до програмно-цільового принципу фінансування і планування науково-технічної сфери, безпосередньо пов'язаного з можливостями бюджету й чітким дотриманням запланованих лімітів; зменшення залежності від імпорту за допомогою створення вітчизняних аналогічних зразків продукції й виробництв; адаптації вітчизняного інноваційного законодавства до кращих світових нормативів і правил; розширення міжнародного співробітництва в науково-технічній сфері; законодавчого забезпечення державного страхування інно-

ваційних ризиків та механізму компенсації витрат, пов'язаних з патентуванням об'єктів інтелектуальної власності; податкового стимулювання інновацій через зниження податкових ставок, упровадження податкових канікул, запровадження пільгового оподаткування і установ та організацій, і фізичних осіб, що займаються інноваційною діяльністю; збереження висококваліфікованого науково-технічного й виробничого потенціалу через удосконалення системи оплати праці, підвищення її реального рівня до середньоєвропейського показника, покращання системи соціального захисту освітянських і наукових кадрів, модернізації системи освіти й зміцнення її матеріально-технічної бази; організації надійної фінансово-кредитної системи, яка сприятиме забезпеченню фінансовими ресурсами банків і кредитних установ, що надають довгострокові кредити для реалізації інноваційних проектів, створення банку реконструкції та розвитку, а також іпотечної банківської кредитної установи; удосконалення системи трансферу технологій та оцінки об'єктів інтелектуальної власності; проведення міждисциплінарних науково-технічних робіт, створення державного центру з їх організації і координації, а також широкої мережі впроваджувальних інноваційних (вертикальних та горизонтальних) структур усіх рівнів — ланцюгів трансферу інноваційного продукту у виробництво; забезпечення широкого доступу до автоматизованих баз даних науково-технічної інформації та створення відповідних інформаційних структур; започаткування роботи маркетингових компаній (підприємств) з прогностичного аналізу форсайтних досліджень і технологічних передбачень; проведення постійного моніторингу інноваційних процесів та оперативного реагування держави на особливості їх зміни.

Реалізація стратегії випереджувального розвитку на основі ринкових механізмів обумовлює доцільність комерціалізації науково-технічної сфери. При цьому особливу роль має відіграти об'єднання промислового, банківського та торговельного капіталу в потужні структури, здатні продукувати високотехнологічні конкурентоспроможні товари й послуги.

Література

1. **Положення** про Державне агентство України з інвестицій та інновацій, затверджено постановою КМУ від 16.05.2007р. №749. — Режим доступу : www.in.gov.ua
2. **Проект** Концепції державної інноваційної політики України, 1997р. — Режим доступу : www.in.gov.ua
3. **Проект** Концепції розвитку національної інноваційної системи та план заходів на 2007 — 2008 роки щодо її реалізації, 2007р. — Режим доступу : www.in.gov.ua
4. **Доповідь** Голови Держінвестицій на парламентських слуханнях 20.06.07 на тему

«Становлення та розвиток національної інноваційної системи України як передумова побудови конкурентоспроможної економіки держави». — Режим доступу: www.in.gov.ua 5. **Комлик М.О.** Інноваційний розвиток — потреба та реальність / М. О. Комлик // Наукові вісті НТУУ «КПІ». — 2003. — №3 (29). — С.12—20. 6. **Комлык М.А.** Особенности финансирования инновационных процессов / М. А. Комлык // Актуальные проблемы устойчивого развития. — К. : Знание Украины, 2003. — С.169—176. 7. **Краснокутська Н. В.** Інноваційний менеджмент: навч. посіб. / Н. В. Краснокутська. — К. : КНЕУ, 2003. — 504 с. 8. **Проблеми** та пріоритети формування інноваційної моделі розвитку економіки України / Жаліло Я.А., Архієреєв С.І., Базиліук Я.Б. та ін. — К. : 2006. 9. **Радіонова І.Ф.** Макроекономіка: теорія та політика : підручник / І. Ф. Радіонова. — К. : Таксон, 2004. — 348 с. 10. **Савченко А.Г.** Макроекономіка : підручник / А. Г. Савченко. — К. : КНЕУ, 2005. — С. 43 — 53.

Шляга О. В. Тенденції розвитку інноваційних процесів в Україні та їх вплив на функціонування економіки в сучасних умовах

Розглянуто тенденції розвитку інноваційних процесів в Україні. Виділено ключові аспекти оптимізації інноваційної моделі вітчизняної економіки. Надано пропозиції з актуалізації напрямків посилення впливу інноваційних тенденцій на сучасний стан та розвиток економічних процесів.

Ключові слова: інноваційна система, інноваційний процес, оптимізація, оцінка, розвиток.

Шляга О. В. Тенденции развития инновационных процессов в Украине и их влияние на функционирование экономики в современных условиях

Рассмотрены тенденции развития инновационных процессов в Украине. Выделены ключевые аспекты оптимизации инновационной модели отечественной экономики. Представлены предложения по актуализации направлений усиления влияния инновационных тенденций на современное состояние экономических процессов.

Ключевые слова: инновационная система, инновационный процесс, оптимизация, оценка, развитие.

Shlyaga O. V. The development trends of innovation processes in Ukraine their influence on the economic processes in current conditions

The development trends of innovation processes in Ukraine are studied. The main aspects of innovation model of the domestic economy optimization are emphasized. There're also given main offers of the actualization of the reinforcement directions of the innovation trend' influence on the modern condition and development of the economic processes.

Key words: Innovative system, innovative process, optimization, estimation, development.

Отримано від автора 28.06.2009 р.

Прийнято до друку 30.09.2009 р.